

“Vaša prilika da pitate”

“Uskraćena budućnost” Konferencija, Budimpešta 28.-30. studenog 2001.

Francesca Gobbo, Sveučilište u Torinu (Italija)

Uvod - U Europskoj Uniji, interkulturalno obrazovanje definira se kao teorijski i praktični pristup u osnovi orijentiran na promociju i razvoj *interakcije* među učenicima raznolikog podrijetla, te na *znanja* o različitim kulturnim, vjerskim i jezičnim tradicijama prisutnim u školama i društvima, na vjerovanje da smisleno susretanje i dijalog potiču *međusobno razumijevanje, obogaćuju* intelektualni i društveni život i da se *bore* protiv predrasuda, ksenofobije i rasizma u svakodnevnom životu kao i u učionicama. Postoji opasnost da interkulturalno obrazovanje, u svom naporu da ustanovi nehijerarhijsko viđenje kultura i ljudi, ne sagleda u potpunosti nizak društveni status, pa čak i stigmatu koja se pridaje *drugim* kulturama i, shodno tome, osobama čiji su identitet većinom oblikovale te kulture. Odnos prema Sinti i Romima u različitim zemljama EU-a očit je primjer kako se javna politika donosi na osnovi vjerovanja u inferiornost drugog. Zato ću započeti ovu prezentaciju govoreći o obrazovnoj strategiji koja se posebno posvećuje problemima u učenju i interakciji učenika s niskim statusom u heterogenim učionicama. Nakon toga predstaviti ću web stranicu - smišljenu u Velikoj Britaniji, a sada postavljenu i u Španjolskoj, Italiji i Švedskoj - čiji je cilj suočavanje s rasizmom i borba protiv njega. Treći primjer je obrazovni projekt razvijen u osnovnoj školi u Vicenzi (regija Veneto, Italija). Moram dodati i to da imam izravnog iskustva sa sva tri primjera, jer sam sudjelovala u europskim školskim eksperimentima u prva dva, te održavam bliske odnose s nastavnicima u osnovnoj školi u Vicenzi.

1) Učenje kroz suradnju za interkulturalno obrazovanje - *Složena poduka* je obrazovna strategija koja se odnosi na one značajke u učionici (školski zadaci, uloga učenika i nastavnika, obrasci interakcije među učenicima te između učenika i nastavnika) koje su često odgovorne za neuspjeh učenika u tradicionalnim učionicama. Sociološka analiza E. Cohen o društvenom sustavu u heterogenim učionicama uzima u obzir činjenicu da su promjene koje se u njima događaju (kao posljedica upisivanja sve više učenika i studenata iz useljeničkih i siromašnih kućanstava) potencijalni izvor snage i bogatstva za život u školi, ako nastavnici mogu iskoristiti multikulturalno bogatstvo koje ti učenici i studenti imaju. Ipak, ista nas analiza podsjeća da naša društva nisu obilježena samo raznolikošću, nego i društvenom i ekonomskom stratifikacijom. Zbog toga se izvan škola kulturne i jezične razlike učenika pretvaraju u nejednakost šansi i nizak društveni status. Unutar učionica, iste te razlike često umanjuju školska postignuća i status među suučenicima. Takve školske i društvene razlike otvaraju prostor za

učionice koje su sve manje i manje pravedne¹. Kako one stvaraju različita nastavnikova očekivanja o sposobnostima učenika, prvi se korak u stvaranju pravednih učionica sastoji u onome što ona definira kao "postupanje prema statusu". Učenici s nižim statusom imaju manje prilika da sudjeluju u grupi nego dobri ili čak i osrednji učenici. Slijedom toga, oni također i nauče manje, s obzirom na to da je u perspektivi Cohenove veća interakcija među vršnjacima pozitivno povezana s boljim učenjem. Nastavnici koji prođu *Složenu poduku* postaju svjesni statusnih problema među svojim učenicima i spremni su ih posebno rješavati kad se pojave tijekom grupnog rada ili kad utječu na kurikulum višestrukih sposobnosti. Oni mijenjaju učenička i vlastita različita očekivanja u pogledu sposobnosti organizirajući grupni rad na način da svaki pojedinac u njemu potpuno sudjeluje u interakciji sa svojim suučenicima. Razgovor, rasprava i vrijedni doprinosi višestrukih sposobnosti za izvršavanje zadatka povećavaju i učenje i status pojedinih učenika i studenata, ali i razreda kao cjeline. Odgovornost nastavnika za poticanje interakcije učenika najbolje se izražava u delegiranju autoriteta grupama. U uvjetima autonomije u učenju, učenici se sami trude izvršiti zadatak raspravljajući o različitim mogućnostima i hipotezama, te radeći zajedno na stvaranju proizvoda. Iako delegiraju vlast grupama, nastavnici moraju biti pažljivi promatrači interakcije unutar grupa kako bi mogli brzo i kratko intervenirati ako se pojave i problemi sa statusom koji sprečavaju grupnu interakciju i rad. Specifična i detaljna povratna informacija nastavnika je također potrebna kako bi grupe postale odgovorne za ono što su napravile (ili nisu napravile) i za način na koji su to učinile. Evaluacija u učionicama gdje se koristi ovaj suradnički pristup učenju, pokazuje da *Složena poduka* jako dobro funkcionira kod zadataka višeg stupnja i kurikuluma višestrukih sposobnosti, ali ona istovremeno povećava i osnovne vještine. Kod ovog se pristupa ne radi o slavljenju razlika kao takvih (*per se*), nego o viđenju koje heterogenost učionice promatra kao nešto pozitivno, jer približava ljude s višestrukim sposobnostima, a to se može najbolje postići na suradnički način.

Sa *Složenom podukom* eksperimentiralo se u devet različitih europskih zemalja tijekom trogodišnjeg projekta Comenius, nazvanog CLIP, a rezultati su tiskani 1998. Kao što se dogodi uvijek kad se obrazovna strategija premjesti iz svog izvornog konteksta u novi,

¹ Vidi E. Cohen “Creare l’equità nella classe attraverso l’*Istruzione Complessa*: i principi di base”, u F.

mi, partneri projekta Comenius suočavamo se s različitim izazovima, od kojih je jedan - a govorim naročito o talijanskom eksperimentu - različiti pogledi i očekivanja koje su nastavnici izrazili za vrijeme obuke. Mnogima od njih nije uvijek lako prepoznati problem statusa ili ga uopće smatrati problemom. Tjeskoba zbog delegiranja vlasti također je bila važan čimbenik, ali on nije specifičan samo za Europu. Od završetka projekta Comenius organizirala sam obuku u *Složenoj poduci* i na razini osnovne škole i na razini sveučilišta, primjećujući da su školska kultura i organizacija - prije nego interes i želja nastavnika da iskušaju drukčiju obrazovnu praksu - često odgovorni za otežavanje primjene pristupa kooperativnog učenja.

2) Interkulturalno obrazovanje na Internetu: “Britkid” web stranica - “Britkid” (www.britkid.org) stvoren je za vrijeme “Europske godine protiv rasizma” (1997), a autor mu je dr. Chris Gain (Sveučilišni Fakultet Chichester. VB), koji se dugo već bavi problemom rasističkih stavova mladih. On definira “Britkid” kao “izvor kurikuluma protiv rasizma”², ali iako je izričito anti-rasistički, on više usmjerava nego što propovijeda svojoj publici. Web stranica se zasniva na jednom od načela interkulturalnog obrazovanja, naime, da susretanje i dijalog s različitošću treba promovirati čak i u onim situacijama gdje raznolikost (jezika, nacionalnosti, vjere, itd.) nije stvaran problem. Međutim, dobro je poznato da manjak susreta ne znači i manjak poimanja o drugima. Oni koji rijetko dolaze u dodir s “vidljivim manjinama”, o njima misle ili kao nasljednicima koloniziranih naroda ili kao o sportskim ili medijskim zvijezdama, ali i kao o ljudima uključenima u kriminal ili vjerski fundamentalizam. Stereotipi koje imaju, čak i kao vrlo mladi, većinom su negativni, jer ljudi ne mogu preispitati svoje predrasude u stvarnosti. Zbog toga *predstavljanje* manjina postaje ključna tema u svakom pothvatu interkulturalnog obrazovanja. U ovom slučaju, web stranica postaje prostor za autentične glasove onih pogođenih rasizmom, ksenofobijom i antisemitizmom, te se usredotočuje na interaktivni “dijalog” koji uzima u obzir jezik, percepcije i znanje korisnika, a ima za cilj informirati ih o rasističkim mitovima i kako im se suprotstaviti, naznačujući pozitivan doprinos manjina društvu, ispitujući pogrešna poimanja, dajući informacije o nacionalnom identitetu i multikulturalizmu. Likovi su

Gobbo a cura di, *Educare nella società e nella scuola multiculturali*, Imprimerie, Padova (izlazi 2002.).

² Vidi C. Gain “Britkid: una risorsa educativa contro il razzismo in Internet”, u F. Gobbo, a cura di, *Educare nella società e nella scuola multiculturali*, Imprimerie, Padova, (izlazi 2002.).

izmišljeni, ali zasnovani na strogim empirijskim istraživanjima: devet mladih ljudi koji pripadaju različitim grupama raspravljaju o rasizmu i o tome što znači odrastati u nacionalno raznolikom društvu. Oni istražuju i diskutiraju o pitanjima kontrole useljavanja, vjeri, poslu, stanovanju, hrani, jeziku i održavanja vlastite kulture. Korisnik izabire jedan lik i s njim ostaje, ide u njegov dom, primjerice, ili ga prati na mjesto sastanka u gradu gdje ga čekaju prijatelji. Kako je “Britkid” na Internetu, pruža mogućnost da mu pristupe (bez naplate) ljudi (u i izvan škola) i iz drugih zemalja, a ne samo Britanije. Budući da su neki od nas (u Italiji, Španjolskoj i Švedskoj) mislili da je to uspješan način učenja i samo-obrazovanja o rasizmu, pristupili smo projektu Comenius koji se upravo odvija, te pokušavamo konstruirati sličnu web stranicu i za naše zemlje. U procesu prikupljanja podataka (još jednom iz izvornog istraživanja) i konstruiranja života i priča drugih devet likova, susreli smo se s izazovnim pitanjima koji su od naročite važnosti za ovu sjednicu, kao što su - da samo navedem najvažnije - kako se daleko ova forma može uspješno i uvjerljivo replicirati u drukčijem društveno-političkom kontekstu? Postoji li stvarni rizik da reproduciramo stereotipe dok se trudimo sažeti mnoga pitanja i probleme u pričama i razgovorima koji se odvijaju među mladima. Kako uzeti u obzir etnografska istraživanja koja nam govore kako “drugi” - naročito oni školske dobi - uče sudjelovati u drugačijim kulturnim okolinama te se onda prebacivati s jednog identiteta na drugi?

3) Komunikacija i učenje preko kontinenata: “Dan u životu...” - Ovaj lokalni projekt jedan je od mnogih koje je smislila i provela nastavnica (Anna Maria Comin) koja vjeruje da interkulturalno obrazovanje može omogućiti živahnu atmosferu učenja te postići da čak i vrlo mlade osobe razmišljaju o zajedničkom aspektu različitih načina života. “Dan u životu...” širi iskustva u komunikaciji, interakciji i učenju među vršnjacima daleko izvan zidova učionice i doseže do učenika s različitih kontinenata i iz različitih nacionalnih država³. Partneri su škole u Japanu, Brazilu, Burundiju i Poljskoj, a izabrani su zahvaljujući ili kontaktima koje je talijanska nastavnica imala u tim zemljama ili pomoći ljudi koji rade u NGO-ima. Jednom kad je prijedlog projekta⁴ bio

³ Zbog povijesti svake zemlje, dob učenika može odstupati od one u Italiji, kao što je to slučaj u školi u Burundiju.

⁴ Tekst je bio na talijanskom pa je Anna Maria Comin morala biti sigurna da na drugoj strani postoji netko tko ga može prevesti sa i na talijanski jezik.

gotov, distribuiran je svim školama koje su onda pristale sudjelovati u njemu. Učenici u različitim razredima zamoljeni su da skiciraju kako izgleda njihov “tipičan” ili “normalan” dan u tjednu, a na tom su zadatku mogli raditi pojedinačno ili u grupama. Planirano je da projekt traje cijelu školsku godinu i da postane dio kurikuluma, tj. njegovi nacrti i opisi koristit će se uz nastavu različitih predmeta kao što su zemljopis, društvene znanosti, jezici. Ustvari, jednom kad skice dođu do učenika u Vicenzi, oni će ih proučavati i diskutirati kako bi naučili što dječji životi imaju zajedničko bez obzira na različite prirodne, društvene i školske okoline s jedne strane, a s druge strane kakve različite živote njihovi udaljeni školski kolege mogu imati. Učenici u Burundiju, Poljskoj, Brazilu i Japanu pozvani su da učine isto, te da podijele svoje misli sa svojim dopisnim/slikovnim prijateljima. Ovo učenicima pruža priliku da opaze - uz pomoć nastavnika - kako razne “dane” i okoline stranci mogu različito interpretirati, kao i da nauče kako je skicirani opis sam po sebi rezultat toga kako se definira “tipičan” dan u životu djeteta. Talijanske slike dobar su primjer takvog interpretativnog “domaćeg” pogleda, jer njihov je “normalan” dan predstavljen kao školski dan, zahvaljujući činjenici da oni ostaju u školama od 8:30 (a neki od njih i od 7:30) do 16:30 (a neki i do 17:30), te da je stoga najveći dio njihovih dana u tjednu proveden s nastavnicima, drugim učenicima i prijateljima. Usto, učenici će možda naučiti da način na koji se prikazuje okolina ili događaj može odražavati kulturni stil i tako postati svjesni različitih načina na koje se nešto, vjerojatno poznato (učionica, škola, ljudski lik, primjerice), može prikazati. Može se zamisliti da su pitanja koja se svaka grupa učenika zapitala izgledala nešto kao “Što da stavimo na sliku? Što želimo da naši daleki prijatelji saznaju? Što je značajno o nama, o našim životima? Kako nacrtati ovaj ili onaj događaj?”. Komuniciranje i interakcija putem pošte i elektronske pošte dodatni je bonus, naime, stvaranje mreže vršnjaka koja sad ulazi u svoju drugu godinu. Meni je ovo pokazatelj uspjeha projekta, kao što je i činjenica da su djeca iz Vicenze duboko uključena u njega: prošle godine istraživali su više o “umreženim” zemljama i stvorili zbirku fotografija, crtića i glazbe koja je proširila i obogatila znanje stečeno iz slika. Kasnije ove godine, oni planiraju napraviti izložbu sa slikama kako bi naučili što i kako su naučili s drugima školskim kolegama u Vicenzi.

Ista nastavnica je osmislila i drugo interkulturalno iskustvo učenja/interakcije nazvano “TI pričaj MOJU priču”. Devetogodišnja djeca intervjuiraju jedno drugo, a onda svako

od njih piše i priča priču drugog djeteta koju izvorni pripovijedač može provjeravati i pregledati. Tekst tada može biti uvezan kao knjiga za školsku knjižnicu. Zadatak je intervjuiranog djeteta da izabere i ispriča ono što smatra da su značajni događaji u njegovom životu. Slušać ima još teži zadatak, jer mora upotrijebiti umjetnost slušanja i pamćenja priče, te onda ponovnog stvaranja životne priče. Za razliku od uobičajenije aktivnosti kad dijete priča svoju priču u učionici ili nastavniku, izbor koji je napravljen u Vicenzi maksimizira interakciju vršnjaka, te je izravno veže uz učenje. Jedan od očekivanih rezultata bit će napor da se shvati pripovjedateljeva perspektiva, kao i razumijevanje kako je 'drugačijost' utkana u životnu priču. Koliko god su važne, napisana priča i bilježnica pretvorena u knjigu trebale bi se shvatiti kao dio trajnog procesa upoznavanja života nekog drugog, razmišljanja o tome kako različite okolnosti oblikuju jednu priču, te učenja o tome kako su osjećaji duboko isprepleteni s događajima i društvenim ulogama.

Francesca Gobbo

Izvanredni profesor interkulturalnog obrazovanja

Sveučilište u Torinu [prethodno na Sveučilištu u Padovi]

francesca.gobbo@unipd.it